

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Populismus ve Velké Británii: případová studie
tzv. Brexitu**

Nicole Rambousková

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Populismus ve Velké Británii: Případová studie
tzv. Brexitu**

Nicole Rambousková

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Krčál, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Plzni dne:

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Petru Krčálovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce, za poskytování cenných rad a za značnou míru trpělivosti.

Obsah

ÚVOD	1
1 TEORETICKÁ ČÁST	5
1.1 Co je populismus?	5
1.1.1 Jak definovat populismus?	5
1.1.2 Rozdíl pravicového (evropského) a levicového (latinsko-amerického) populismu.....	9
1.1.3 Objasnění teorie populismu	11
2 EUROSKEPTICISMUS A VZESTUP POPULISMU VE SPOJENÉM KRÁLOVSTVÍ	13
3 METODOLOGIE A SBĚR DAT	17
4 ANALYTICKÁ ČÁST	19
4.1 Boris Johnson	20
4.1.1 Období od 1. února 2016 do 31. července 2016.....	21
4.1.2 Období od 1. března 2019 do 31. října 2019	26
4.2 Nigel Farage	29
4.2.1 Období od 1. února 2016 do 31. července 2016.....	29
4.2.2 Období od 1. března 2019 až do 31. října 2019	33
4.3 Milníky	35
5 ZÁVĚR	38
6 SEZNAM LITERATURY	41

7 RESUMÉ	47
-----------------------	-----------

ÚVOD

Brexit, neboli Britain exit, je zkratka, která se používá pro odchod Velké Británie z Evropské unie. Tento složitý odchod a komplikovaná vyjednávání jsou sledována médii již od roku 2016, kdy začaly probíhat kampaně *Leave or Remain*, odejít či zůstat. V počátcích, kdy bylo referendum vypsáno Davidem Cameronem, se nepočítalo s tím, že by mohlo dopadnout ve prospěch těch, kteří Evropskou unii chtějí opustit. Po dvou vetovaných přihláškách, které Velká Británie (později jako VB) poslala do tehdy ještě Evropského společenství, jednom referendu o setrvání v Evropském společenství (které se konalo 2 roky po vstupu VB) a vyjednaném rabatu by nikdo nečekal, že situace VB nevyhovovala natolik, že by mohlo být vypsáno další referendum, které navíc skutečně mohlo dopadnout ve prospěch odchodu z Evropské unie (později jako EU). Změna nálady přišla roku 2013, kdy David Cameron přislíbil vypsání referenda o setrvání v EU za podmínky, že Konzervativní strana vyhraje v parlamentních volbách v roce 2015, a to i přesto, že on sám nebyl zastáncem odchodu, nýbrž pouze reformy týkající se EU (Euractiv 2016). V této bakalářské práci analyzuji, zda některé výroky ze strany vysokých představitelů politiky ve Spojeném království byly populistické, a to především z hlediska jazyka a stylu, které politici využívali. Má práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola se týká obecného seznámení se s pojmem populismu a jeho vzrůstajícím vlivu v Evropě. Druhá je věnována samotnému vývoji a vlivu populismu ve VB a jeho aplikaci do každodenní rétoriky politiků v otázce Brexitu.

Ve své práci reaguji především na vzrůstající vliv populismu v evropském prostředí, především ve spojení s otázkou Brexitu. Někteří autoři, kteří se populismu věnují, jej rozdělují do tří skupin a vysvětlují tak, jak na něj můžeme nahlížet. Buďto jako na ideologii, diskurz nebo jako na specifický politický styl (Krčál, Naxera 2018: 494). V případě Brexitu na něj lze nahlížet jako na specifický styl vyjadřování politiků a jejich přesvědčování občanů. Právě tento styl v práci poukazuje na zjednodušování faktů a práci s polopravdou tak, aby byla zjednodušeně a zkráceně předána veřejnosti. Jedná se tedy především o to,

jaký styl politiky daný politický aktér razí. Obsah toho, co říká, je zde přesunut do vedlejší role. Důležitá je jednoduchost, přesnost, jasnost, aby i ten nejméně informovaný člověk dané politické téma pochopil v ideálním případě tak, jak určitý politik potřebuje (Müller 2017: 22–24). Brexit je jedno z nejdiskutovanějších témat současné evropské politické scény, který neskončil rozhodnutím v referendu, ba naopak jím byl teprve odstartován. Tím se otevřela otázka, jakou roli hrál v rétorice politiků populismus a jak ovlivnil vývoj Brexitu v době před referendem. Je zajímavé sledovat výroky nejvýznamnějších tváří kampaní. Například, jak se zvyšovala jejich intenzita přesvědčování o negativní roli EU a později odstupování od jejich původních, často špatně definovaných až nepravdivých výroků, kterými přesvědčily většinu občanů VB.

V teoretické části se zaměřuji na to, co obecně populismus je, jaké jsou jeho znaky, popřípadě jak jej lze definovat a jak se populismus v rétorice stran, či jednotlivých politických aktérů projevuje a jaké následky měl právě v případě Velké Británie. Především definice samotného populismu není jednoduchá, neboť sami odborníci se nedokáží shodnout na tom, jak jej definovat. Je s ním spojena spousta faktorů, které ovlivňují nejen to, zda je něco populistické, ale i jestli se jedná o populismus levicový či pravicový (Moffitt 2018: 11–13). V Evropě se mluví o zvyšujícím se pravicovém populismu, který souvisí i s vymezováním se proti tradičním elitám, zejména pak proti jejich politice a dopadech, které na jednotlivé země měly (Akkerman, Rooduijn 2015: 1–3), viz v případě VB a jejího odchodu z EU. Zmíním zde také ústřední postavy, kterými jsou nejen již zmiňovaný David Cameron, ale také Nigel Farage, Boris Johnson, Theresa May, tedy hlavní představitelé Konzervativní strany a UKIPu, kteří jsou právě s otázkou populismu ve VB spojováni. Stěžejní jsou jejich postoje a výroky k brexitové otázce v době před a po referendu. Jedná se o období od února do července roku 2016, a poté v období od 31. března 2019, kdy byl první termín opuštění VB z EU až do 31. října, který měl být druhým a konečným termínem. Zmiňuji také důležité milníky, které buďto předcházely referendu,

nebo se odehrály v době od července roku 2016 do počátku roku 2019. Za milníky považují například rezignaci Davida Camerona z postu premiéra po vyhlášení výsledku referenda, nástup Theresy Mayové na post premiérky a její vypsání předčasných voleb, které nakonec vedlo ke snížení počtu získaných mandátů Konzervativní strany v Dolní sněmovně a znemožnění přijetí jakékoliv dohody s EU.

Zkoumání a analyzování v práci je výhradně zaměřeno na dva významné a charismatické politiky, jejichž populistický postoj je patrně otázce spojené s Brexitem nejvýraznější. Zmíněnými politiky jsou Boris Johnson a Nigel Farage. Tito dva politici totiž dokázali perfektně propojovat palčivá témata spojená s VB a obhájit i svůj názor na to, že primárním problémem je členství VB v EU. Svými argumenty často vyjadřovali stížnosti a názory lidí, kteří jsou ignorováni ze strany politických, mediálních či obchodních elit. Prezentovali se proto jako „mluvčí lidu“ (Goodwin, Heath 2016: 113–114). Ve většině případů se jejich vyjádření, ve kterých se oba aktéři shodovali, týkala nákladů, které jsou v rámci členství EU přesměrovány do evropského rozpočtu. Stejně tak se jejich pohled shodoval v otázce volného pohybu osob a volného obchodu (Goodwin, Heath 2016: 113–114).

Výroky zmíněných osob analyzuji v praktické části své práce, neboť hlavní podstatou je především analyzovat výroky a zjistit, jak významné tyto výroky byly v průběhu kampaní a jaký měly dopad na veřejnost. Data, která v práci využívám, pocházejí z výstupů politiků v politických debatách odvysílaných v médiích ve VB, televizních rozhovorů a jejich příspěvcích na sociálních sítích (obzvláště na Twitteru a na YouTube). V kapitole „Metodologie a sběr dat“ se věnuji celkové dostupnosti analyzovaných dat. Metodou, kterou v práci využívám, je obsahová analýza. Díky ní je možné pronesené výroky dále analyzovat. Důležité je zmínit, že většina výroků, které jsou v práci uvedeny, se často ve výstupech politiků opakují.

Cílem bakalářské práce je analyzovat výroky a diskuze týkající se Brexitu a interpretovat výroky optikou populismu. Tudiž to, jakým způsobem dokázali jednotliví politici instrumentalizovat toto téma ve prospěch svých názorů a jak využili toho, že občané Velké Británie nebyli příliš informováni nejen o dopadech Brexitu, ale i o roli VB v EU. Některá fakta členství VB v EU byla upravována tak, aby s ní političtí marketéři dokázali lépe pracovat ve prospěch *Leave* kampaně (Alvarová 2019: 164–167). Důkazem neinformovanosti byla také skutečnost, že několik hodin po odhlasování odchodu byly nejvyhledávanějšími otázkami v *GoogleTrends* „*What does it mean to leave the EU?*“ nebo také „*What is the EU?*“ (Aktuálně 2016).

K dosažení tohoto cíle je nutné si nadefinovat výzkumné otázky, které v mém případě budou: 1) Byly výroky, které pronesli někteří politici v rámci televizních debat a na sociálních sítích nepopulistické či populistické? 2) Jestli byly populistické, jak často se tedy některé výroky opakovaly, aniž by byly odpovědí na skutečnou otázku, kterou pokládali moderátoři, či si na ně vyžadovala odpověď široká veřejnost, respektive jak toto téma bylo ve společnosti instrumentalizováno? Opakování některých často polopravdivých nebo upravených výroků mohl totiž ovlivnit volbu řady lidí. Můžeme to vidět na příkladu klasického rozdělení společnosti na „my“ versus „oni“. V tomto případě se skupinou „my“ stali obyčejní občané VB, jejichž hlas měl být zastoupen prostřednictvím Borise Johnsona a Nigela Farage. Naopak „oni“ byli Evropská unie či zastánci setrvání VB v EU. Například Boris Johnson často ve své kampani uváděl, že když VB opustí EU, získá zpět peníze daňových poplatníků, které posílá vláda do Bruselu jako členské poplatky. Mělo se jednat o 350 milionů liber týdně. Tato informace byla ovšem nepravdivá a postupem času se ji britský Národní statistický úřad snažil uvést na pravou míru. Ovšem pravda v otázce financování a toku peněz byla daleko složitější, tudíž ne každý ji dokázal porozumět natolik, aby ji uvěřil. Johnsonova pravda byla jednoduchá, jasná a srozumitelná, a proto snáze uvěřitelná (Alvarová 2019: 164).

1 TEORETICKÁ ČÁST

Jak jsem již zmínila v úvodu, abychom pochopili, jakou roli hrál populismus v Brexitu, je nutné definovat, co populismus dle odborníků znamená. Nejdůležitějšími pojmy jsou „elita“ versus „obyčejný lid“ a „my“ versus „oni“. V případě mého tématu lze označení „elita“ vztáhnout na EU. Podstatné je zaměření na to, co EU vyžaduje po svých členských státech a co jim je ze strany Evropské komise nařizováno. Na druhé straně se zde nachází obyčejný lid, takzvaní „*pure people*“, který je z pohledu populistů utlačován a musí dělat, co se po něm vyžaduje. Lidu je podle populistů brána jeho suverenita bez ohledu na to, že VB je suverénním státem.

1.1 Co je populismus?

1.1.1 Jak definovat populismus?

Jednoznačná definice toho, co populismus znamená, zatím neexistuje. I přesto, že se jedná o pojem notoricky známý, není snadné ho definovat. Existuje jasná shoda na tom, jaké výroky, kroky či činy můžeme řadit mezi populistické. Vymyslet jednoznačnou definici vypovídající o tom, co je populismus, je ovšem daleko složitější (Canovan 1999: 3). Populismus je v současné době nejvíce používané synonymum spojované s rétorikou určitých stran či jedinců, kteří se snaží oslovit takový typ elektorátu, jemuž předchozí politické instituce nedávaly to, co on od nich požadoval, aby mohl naplnit své základní potřeby. Právě proto je možné zkoumat kupříkladu dopady výroků jednotlivých politických stran a politiků na společnost v daném státě (Müller 2017: 15–19). V demokracii se většinou jedná o řečnické útoky na historicky známé strany, které v zemi dlouhodobě vládou ne ve prospěch obyvatel, nýbrž ve prospěch svůj a jejich systému (Canovan 1999: 3).

Rok 1967 byl pro definici populistů jedním ze zásadních, neboť probíhala konference na *London School of Economics*, která měla za cíl populismus definovat, ovšem neúspěšně. Podle nizozemského společenského vědce Case Mudda by se populismus dal definovat jako „*neliberální demokratická odpověď na nedemokratický liberalismus*“ (Mudde 2015).

Na populismus lze nahlížet nejen jako na ideologii nebo současný diskurz, ale také jako na politický styl, který je specifický pro určitou skupinu politiků. Jde především o strategii, kdy klíčovým prvkem je dichotomie „my“ versus „oni“. „My“ můžeme definovat jako „obyčejný lid“, který je určitým způsobem ohrožován ze strany definovaných nepřátel, jimiž mohou být politické elity či nadnárodní uskupení. V případě evropských států jde o Evropskou unii (Krčál, Naxera 2018: 494). Pokud by měl být populismus definován jako ideologie, tak by se jednalo o „*tenkou ideologii, která považuje společnost za rozdělenou na dva póly. V prvním je zastoupen jako „obyčejný lid“ ve druhém jako „zkažená elita“*. Také tvrdí, že *politika by měla být výrazem obecné vůle, tudíž vůle lidu*“ (Akkerman, Rooduijn 2015: 2–3).

Pojem populistů je často používán jako označení pro některého z politických oponentů, kteří slibují něco dříve, než vstoupí do exekutivního procesu jako vítězná strana voleb. Sliby později nedodrží, nebo udělají opak toho, co slíbili (Albertazzi, McDonnell 2008: 2). Pro lepší pochopení lze uvést příklad: jestliže politik slíbí, že po nástupu sníží daně, a přesto je naopak nenápadně zvýší, tak lze jeho výrok brát jako populistický nebo zavádějící. Definice populismu lze nalézt několik. Například Albertazzi s McDonnellem jej definovali takto: „*Populismus definujeme jako ideologii, která staví cnostný a homogenní lid a jeho potřeby proti potřebám elit [...], které se snaží zbavit suverénní lid jejich práv, hodnot, prosperity, identity a jejich možnosti hlasu*“ (Albertazzi, McDonnell 2008: 3). Populisté se často vymezují proti určitým tématům. V zásadě se vymezují především proti nastavenému establishmentu

v dané společnosti, a to i v případě, že jsou oni sami součástí tohoto establishmentu. V zájmu lidu však bojují uvnitř tohoto systému tak, aby z něj udělali anti-elitní. Další téma, které někteří populisté ve svých projevech instrumentalizují, je otázka migrace v EU, která byla právě s Brexitem spojována (Krčál, Naxera 2018: 494–495). Ne vždy se ale jedná o migraci ze třetích zemí.

Rozdíl mezi demokracií a populismem je ten, že demokracie je sama o sobě schopná si zvolit své politické zástupce, jejichž rozhodnutí, například při vládnutí, nemusí být v souladu s tím, co její voliči přesně požadovali či očekávali. Populismus argumentuje tak, že jakýkoliv krok ze strany vlády zvolené lidem nemůže být zpochybňován, neboť veškerá její rozhodnutí jsou ta, která pochází právě od lidu (Müller 2017: 78–79).

Populismus, ať už ho definujeme jakkoliv, je součástí relativně nových, liberálních, nejen západoevropských demokracií, ale také se hojně vyskytuje v zemích Latinské Ameriky. Ačkoliv rozdělování na pravici a levicí v dnešní době ztratilo svůj význam, můžeme přesto vypožorovat, že na evropské půdě, ať už se bavíme o Velké Británii, Francii, Itálii nebo i České republice, se jedná především o pravicová hnutí a strany, které přejímají populistickou rétoriku.

V Evropě je populismus chápán jinak, a to hlavně z historických důvodů. Často je spojován s nezodpovědnou politikou, na kterou lidé často pozitivně reagují. Jak říká německo-britský sociolog R. Dahrnedorf, populismus je jednoduchý, kdežto demokracie je složitá. O těch, kteří hlasují ve volbách právě pro populistická uskupení, můžeme tvrdit, že je vede strach (může se jednat jak o strach například z určité modernizace nebo v případě Velké Británie z migrace lidí nejen ze zemí mimo EU), hněv či frustrace. Toto všechno vychází z kritérií, která nám poskytuje sociální psychologie (Müller 2017: 25–28).

Byla by chyba ovšem tvrdit, že lídr musí „zosobňovat lid“, ale vždy musí být jasné, že je součástí lidu. Tudíž by se dalo říct, že zde prakticky mizí role

prostředníka, v tomto případě role politické strany nebo hnutí a utváří se jasné propojení a paralely mezi občanem a politiky samotnými. Proto jsou i například některá média populisty brána negativně. Sama média se stávají jakýmsi prostředníky mezi lidem a politiky. Média ovšem podle těchto politiků nezprostředkovávají informace správně a upravují je (Müller 2017: 44–46). Populistická politika má svou vlastní politickou rétoriku. Je to ta, která by měla být „obyčejnému lidu“ blízká. Není totiž rutinní ani obyčejná. Tato politika má mít oživující efekt pro „obyčejného člověka“. Jde především o to, aby si uvědomil, že je součástí politického dění, měl by na určitých tématech participovat, a tím by vyjadřoval názor, který on sám zastává. Tato politika tedy probouzí u lidí pocit, že jsou nedílnou součástí systému. Této skutečnosti však politici poté snadněji využívají ve svůj prospěch. Přebírají myšlenky lidí, pracují s nimi a ukazují tak, že jsou jejich mluvčími (Canovan 1999: 4).

Někteří populisté využívají také pro jednodušší pochopení specifický jazyk například ve formě lidového vyjadřování. Může se jednat o vulgarismy, zjednodušování určitých myšlenek, stereotypy nebo neochotné přijímání jakékoliv kritiky ze stran opozičních politiků. Jejich cílem je se co nejlíže dostat k potenciálním voličům tak, aby je brali, alespoň částečně, jako jedny „z nich“. Jedním z témat, která se u populistů napříč Evropou objevují a rezonují celou společností, je migrace. Právě u tématu migrace lze totiž nejlépe vidět „ohrožení ze strany druhých“, na které především narážejí (Krčál, Naxera 2018: 495). Často se také setkáváme s argumentací populistů, že pokud být populistou znamená pracovat pro lid, který je zvolil do funkce zástupců na půdě jednotlivých parlamentů, tak opravdu jsou skutečnými populisty. Toto je příklad toho, že i populismus má svou vnitřní, jednoduchou, a proto ze strany občanů oblíbenou logiku. Každý ji dokáže snáze porozumět. Toto je jeden z důvodů, proč lze populistickou politiku brát jako stín a ohrožení pro zastupitelskou demokracii moderního státu (Müller 2017: 22–24). Populismus můžeme také brát jako kombinaci prvků centrismu a anti-elitismu, neboť častá kombinace slov, které

populisté využívají ve svých projevech a vyjádřeních je: „všichni z nás“, „naše společnost“, „náš lid“, „naše země“, „národ“, „lid“ a „my“. Abychom ovšem mohli mluvit i o anti-elitismu, musí se kritika elit týkat elit obecně, a ne pouze některých konkrétních lidí, či jednotlivých kroků (Akkerman, Rooduijn 2015: 5). Například: „Všichni ti, kteří vládli před námi“ nebo také „tradiční politické strany se zasadily o to, že...“.

1.1.2 Rozdíl pravicového (evropského) a levicového (latinsko-amerického) populismu

Evropské pravicové radikální strany mají obecně častěji tendenci se čím dál tím více přiklánět k populistické rétorice. Poselství pravicových subjektů v západní Evropě je spojeno především s otázkou vymanění se z vlivu elit, které zradily svou zemi a její suverenitu poté vložily do rukou EU. Je to proto úzce spjata se základní otázkou, jak by vlastně měla fungovat samotná demokracie (Moffitt 2018: 12–13).

Hlavní myšlenkou těchto subjektů je zejména nacionalismus, který se ale zaštiťuje myšlenkou „národa“, a ne „lidu“. V tomto je právě zásadní rozdíl mezi populismem a nacionalismem. I když právě v Evropě často dochází ke kombinaci obou těchto prvků, je proto nutné odlišovat v rétorice politiků takzvanou stylistickou stránku toho, co říkají a stránku ideologickou (Moffitt 2018: 12–13). Mohlo by být řečeno, že nacionalismus se stal jakousi živnou půdou populismu. Voliči těchto politických uskupení mají většinou podobné společenské a sociální postavení. Můžeme je zařadit do určitých příjmových a vzdělanostních kategorií. V případě Evropy se jedná o jedince s nižšími finančními příjmy, kteří dosáhli nižšího stupně vzdělání. Z velké části se také jedná o jedince mužského pohlaví, i když to není pravidlem (Müller 2017: 27).

Definice populismu od Weylanda říká, že se jedná o „*politickou strategii, prostřednictvím které personalistický vůdce hledá nebo uplatňuje vládní moc*“

založenou na přímých, nezprostředkovaných, neinstitucionalizovaných podporách od velkého počtu většinou neorganizovaných následovníků“ (Weyland 2001: 5–7). Tato definice ovšem vypovídá především o latinskoamerickém populismu, ne o evropském, neboť ústředním prvkem v tomto kontextu není „lid“ (Moffitt 2018: 3).

Dalo by se říci, že jestliže chceme vyzdvihnout hlavní rozdíl mezi pravicovým a levicovým populismem, je důležité se zaměřit na to, jaké téma je pro danou politickou stranu prioritou. Pravicově populistické strany jsou v Evropě spojovány především s otázkami přistěhovalectví, migrace či v případě EU, řešení otázky povinných kvót. O elitách, které souhlasí s přerozdělováním nebo jej dokonce samy navrhly, populisté často mluví jako o takzvaných přitakávačích, kteří udělají vše v zajištění celoevropského konsenzu bez ohledu na to, aby si každý stát o těchto otázkách rozhodoval autonomně. Levicově populistické strany se zase spíše zaměřují na témata týkající se zvláště otázek politických či ekonomických. Upozorňují často na to, že právě elity jsou důsledkem ekonomické a politické nerovnosti ve společnosti (Akkerman, Rooduijn 2015: 4). Ve snaze o odlišení pravicového či levicového populismu je nutné ale upozornit na fakt, že populismus ve své podstatě nemusí být spojován právě s onou pravíci nebo levicí. Populismus může prostupovat do otázek týkajících se obou stran politického spektra (Moffitt 2018: 5). Nejznámějšími stranami, které v Evropě figurují a jsou zároveň často označovány za populistické, jsou strana Pro svobodu, jejímž lídrem je nizozemský politik Geert Wilders nebo například ve Francii Národní sdružení v čele s Marine Le Pen.

Spíše než s pravo-levým spektrem bychom populismus mohli spojit se stranami, které jsou radikálnější a nacházejí se na pomyslných krajích politického spektra, i když se nejedná o nezpochybnitelné pravidlo. Pro západoevropské strany se stal populismus atraktivní alternativou, aby se vyhnuly označování extremistické strany či radikální strany, které nebyly po druhé světové válce

lehko akceptovatelné na půdě jednotlivých parlamentů. Některé výzkumy týkající se právě radikality a populismu stran nasvědčují tomu, že čím více je strana radikálnější, tím více její rétorika odpovídá rétorice populismu (Akkerman, Rooduijn 2015: 3–9).

1.1.3 Objasnění teorie populismu

Teorie populismu využita v mé práci se vztahuje na populismus jako na specifický politický styl, jehož součástí jsou nejen níže analyzované výroky, ale i způsob, jakým jsou výroky přednášeny lidu. Lépe řečeno, jakou formou jsou projevy lidu sdělovány. Kritéria, kterými se ve své práci zabývám, se týkají obzvláště toho, jak se určití politici, v případě mé práce to jsou Boris Johnson a Nigel Farage, vymezují proti zavedenému politickému establishmentu. Jinak řečeno, jak se vymezují proti působení EU a jejímu zasahování do suverenity VB. Anti-establishmentovou rétoriku můžeme označit jako určitý druh politické strategie, která je znatelná v populismu, když na ni nahlédneme jako na specifický politický styl (Krčál, Naxera 2018: 494). V kontextu „my“ versus „oni“, můžeme ono „my“ vztáhnout právě na „obyčejný lid“ ve Velké Británii. Tento „obyčejný lid“ se snaží Johnson s Faragem ochránit před „jejich“ společnou politikou, tedy politikou, která přichází z EU. Johnson s Faragem poukazují na to, že oni jsou ti, kteří jednají v zájmu lidu ve VB. Důležitým kritériem je také kritika vůči médiím, které podle nich informují o určitých věcech neúplně. Také téma korupce se v mé analýze detailně promítlo. Klíčovými slovy v práci jsou poté například: my, naše země, náš lid, ale také fráze typu „převezměme zpět naši kontrolu“.

Mnou zvolená kritéria, která jsou pro práci stěžejní, jsou nadefinována takto: 1) vymezování se proti establishmentu-v tomto případě je ovšem nutné rozdělit toto kritérium na rétoriku, která směřuje výhradně proti EU, tedy rétorika anti-EU, a poté na anti-establishmentovou rétoriku, která směřuje dovnitř systému, tedy kritika zaměřená na vládu ve VB; 2) dichotomie „my“ versus

„oni“, ve které označení „oni“ směřuje především proti EU a jejímu nastavenému systému; 3) odkazování na korupci v systémech, ať už v EU či ve vládě VB samotné; 4) získání zpět ztracené kontroly. Tento poslední bod se v příspěvcích objevuje ve dvou zásadních spojitostech. Zaprvé se jedná o otázku vrácení suverenity VB v případě kontrolování hranic země. Zadruhé se zde jedná o kontrolu hranic spojenou s otázkou zvyšující se migrace a špatné informovanosti o přesných číslech, která udávají počty přistěhovalců z EU a z jiných zemí.

2 EUROSKEPTICISMUS A VZESTUP POPULISMU VE SPOJENÉM KRÁLOVSTVÍ

Společenské změny, sociální nerovnost a vytvoření nové vyšší střední třídy byly jedním z počátečních faktorů, které ovlivnily vývoj na politické scéně ve VB, a tím připravily prostor pro pozdější vzestup populistů. V 70. letech patřila většina obyvatel do dělnické třídy, ale počátkem 90. let se dělnická třída zmenšila zhruba na jednu pětinu, což zapříčinilo změnu rétoriky hlavních politických stran ve VB. Těmito stranami byli Labouristé a Konzervativci. Labouristická strana pod vedením Tonyho Blaira změnila svou levicovější politiku a zaujala místo blíže ke středu na pravo-levém politickém spektru. Strana se postupně transformovala na New Labour. Jejich postoj se změnil na liberálně levicový, a tím otevřel možnosti pro širší a novější témata jako byla rovnost a rozmanitost společenských tříd (Goodwin 2017: 87). Ovšem na druhou stranu zde zůstávali jedinci, kteří po systému požadovali stabilitu a pořádek, než aby prosazovali rovnost a rozmanitost ve společnosti. Tito jedinci se také vymezovali například proti rychle rostoucím změnám ve VB a byli převážně proti etnické rozmanitosti společnosti. Tato druhá část voličů se tudíž přikláněla na stranu tradičnější s konzervativním přístupem (Goodwin 2017: 87–88).

S odstupem času by se některé kroky, které podnikala New Labour, daly brát jako jedny z důvodů, proč později došlo k hlasování o Brexitu. Jejich sliby o větší autonomii jednotlivých částí VB narušily jednotnou identitu Spojeného království. Ze strany Tonyho Blaira například nedošlo k omezení vnitřní migrace příslušníků ze států EU původem především ze střední a východní Evropy. Tato otázka migrace se později stala právě jedním z klíčových témat, která ovlivňovala kampaně před referendem o setrvání v EU (Goodwin 2017: 91).

Britové se stavěli již od počátku vstupu do Evropského společenství k této integraci spíše skepticky. Euroskepticismus a otázka národní identity hráli ve VB

již dříve podstatnou roli. Nejspíše díky faktu, že VB není součástí jednotného evropského kontinentu, tudíž nikdy nepociťovala jednotnou identitu v rámci evropské integrace a vždy zde převládala silná národní identita. Také bylo často poukazováno na odlišnosti spojené s volebním a stranickým systémem jednotlivých zemí (De Vries 2017: 108). Právě termín euroskepticismus byl poprvé ve VB použit v období vlády Margaret Thatcherové, tehdejší premiérky za Konzervativní stranu, která svým nesouhlasným postojem vůči prohlubování evropské integrace a plánům vytvořit společnou unii zasadila do společnosti myšlenku o kritickém přístupu k vytváření více jednotnější budoucí Unie. Proto také vyjednala pro VB rabat týkající se toho, že část peněz, které VB odvede do společného rozpočtu EU, je každoročně zemi vrácena zpět v podobě kompenzace. Dalším důležitým prvkem byla výjimka, která ponechávala VB její vlastní měnu (Spiering 2005: 127–128).

V 90. letech se poté na scénu dostávají právě strany, které byly značně euroskepticismem ovlivněny. Počátkem roku 2009 byl v Evropě zaznamenán vzestup populistických stran. Jednou z těch, která se rychle dostávala do povědomí lidí, byla strana UKIP, neboli Strana nezávislosti Spojeného království. Její silně vyhrazená rétorika vůči migraci a značné prosazování euroskepticismu ovlivnili jeden ze dvou hlavních politických subjektů ve VB – Konzervativní stranu. Silnými tématy UKIPu jsou především otázka národní identity jedince, neboť se považují za liberály a rozrůstající se celoevropský problém ve formě migrace. Strana UKIP pod vedením Nigela Farage chtěla zvítězit ve volbách do Evropského parlamentu, a to především proto, aby mohla prosazovat svou anti-evropskou politiku přímo v jádře EU (Røren, Todd-Kvam 2014: 23).

Od roku 2007 do roku 2015 se strana UKIP stala nejúspěšnější novou stranou. Největší podporu strana získala mezi lety 2013 až 2015. Tento vzestup se stal jedním z klíčových impulsů pro Davida Camerona, tehdejšího předsedu

konzervativců, aby začal na současnou situaci v zemi reagovat (Goodwin 2017: 94). Když David Cameron v roce 2013 vyslechl euroskeptické křídlo Konzervativní strany a potvrdil, že pokud v roce 2015 zvítězí volby, tak nechá vypsat referendum o setrvání v EU. Ovšem tímto krokem jednoznačně otevřel prostor pro stranu UKIP, která dlouhodobě prosazovala odchod VB z EU. V roce 2015 po vítězství Camerona, který v roce 2016 nechal vypsat již ono zmíněné referendum, Strana nezávislosti mohla začít usilovně prosazovat své priority pod vedením Nigela Farage (Euractiv 2016).

Je nutné zmínit, že veřejnost není sama schopna relevantně posoudit a vyhodnotit, jestli jim EU přináší výhody a o jaké výhody se konkrétně jedná. Proto klíčovou roli v obhajobě evropských zájmů či zájmů národních měli sehrát politici (De Vries 2016: 108). Lze tedy dodat, že v přesvědčování a informovanosti zvítězili euroskeptičtí politici. Procesu vzrůstajícího populismu ve VB napomohly také aféry, které se týkaly právě otázek migrace a migrační krize. Jedním z velkých témat byly rozhovory EU a Turecka o možné širší spolupráci a případném vstupu Turecka do EU. Tato skutečnost napomohla právě populistům. Již zmiňovaný Nigel Farage společně s Borisem Johnsonem, tehdejším starostou Londýna za Konzervativní stranu, tyto kroky ze strany EU hlasitě kritizovali a snažili se prosadit svou pravdu z hlediska toho, co by mohlo nastat v případě, že by se Turecko stalo členem EU (Alvarová 2019: 164–170). Před vypsáním referenda vidělo velké množství voličů stranu UKIP jako jednu z alternativ, která by pomohla zamezit vzrůstající migraci v zemi. Toto téma pro ně bylo tématem klíčovým. Přistěhovalectví totiž prohlubovalo nestabilitu britské politické scény.

Samotné hlasování o Brexitu nevystihovalo pouze přístup Britů k otázce společné fungující Evropy, ale víceméně dokázalo, jak je britská společnost roztržštěná. Výsledek referenda ukázal, že sociální a politické nerovnosti jsou v zemi mnohem hlubší, než se na první pohled mohlo zdát (Goodwin 2017: 87).

Řada euroskeptických politiků byla schopna spojit zmíněné téma migrace se svým vlastním skeptickým pohledem na fungování EU tak, že se jejich postoje promítly do konečného výsledku hlasování v referendu o setrvání, či odchodu VB z EU.

3 METODOLOGIE A SBĚR DAT

Metodologie, která je v práci využita, se zaměřuje především na sběr dat a vytváření obsahové analýzy, která se zabývá zkoumáním výroků Borise Johnsona a Nigela Farage. Data, která se v analytické části vztahují k jejich vyjádřením, pocházejí převážně z twitterových účtů obou politiků. Jelikož práce s daty na facebookových účtech, která jsou starší než čtyři roky, byla obtížná na vyhledávání, nachází se v práci pouze čtyři facebookové příspěvky. V případě Nigela Farage byla facebooková data téměř nedohledatelná.

Příspěvky na twitterovém účtu Borise Johnsona přímo odkazovaly na jeho příspěvky uveřejněné na facebookovém účtu, a proto se v analytické části zaměřené na jeho výroky v rámci Twitteru objevují i některé facebookové příspěvky. Co se týče dat použitých při zkoumání výroků Nigela Farage, tak proklik přes twitterový účet možný nebyl, poněvadž sám na své příspěvky neodkazoval. Z jejich twitterových účtů jsou vybrány především fráze, které se v rámci jejich kampaně často opakovaly. Z toho lze usoudit, že se na ně tito dva politici snažili upoutat nejvyšší možnou míru pozornosti.

Twitter jako mediální nástroj byl častěji využíván Nigelem Faragem. Důraz myšlenkám dával tak, že je rozdělil do několika jednotlivých tweetů. Z minima nalezeného materiálu na facebookovém účtu Nigela Farage lze konstatovat, že vesměs se mnou sledovaná data na jeho Twitteru a Facebooku téměř shodovala.

Je nutné ovšem zdůraznit, že také twitterové příspěvky jsou vyhledávány pomocí pokročilého nastavení, lépe řečeno podle určitých klíčů. Proto pochopitelně nemohly být vyhledány kompletně všechny tweety, které politici v rámci sledovaných období zveřejnili. Celkově bylo u obou zkoumaných osobností vyhledáno přibližně 1100 tweetů. Dále je zkoumána jedna televizní debata, která byla dohledatelná na sociální síti Youtube. Tato debata byla

vybrána na základě toho, že se jednalo o poslední debatu před referendem, ve které vystoupil Boris Johnson.

Tabulky, které se objevují v rámci analytické práce jsou vytvořeny pouze z tweetů a dokazují tak shodu s předpokladem, se kterým jsem do práce vstupovala. Podstata tohoto předpokladu byla, že populismus byl důležitým faktorem, který sehrál ve VB podstatnou roli. V rámci této analýzy by se tak dalo 1100 tweetů označit za relevantní počet, abych byla schopna argumentace, že zmínění politici využívali populistickou rétoriku.

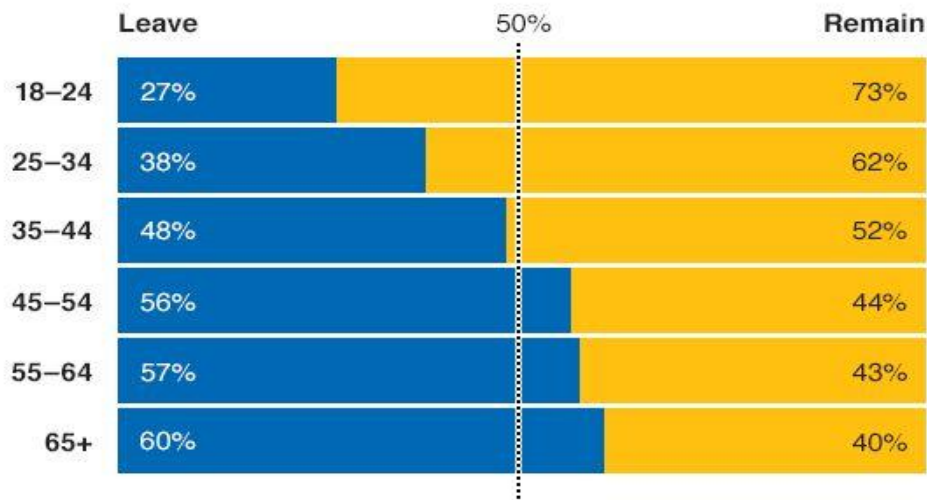
4 ANALYTICKÁ ČÁST

V analytické části budu obsahově zkoumat, analyzovat, výroky dvou významných tváří Brexitu, a to Borise Johnsona a Nigela Farage. Zkoumané výroky budou rozděleny do dvou období. První období se bude vztahovat k vyjádřením v čase od 1. února 2016 do 31. července 2016, tedy k období probíhající kampaně *Leave or Remain* a těsně po uzavření výsledků referenda. Druhé období se bude týkat 1. března 2019 do 31. října 2019. Data, se kterými pracuji, jsou, jak bylo zmíněno, čerpána hlavně z Twitteru, YouTube, Facebooku a z televizní debaty. Situace jako rezignace Davida Camerona, nástup Theresy Mayové na post premiérky, jí iniciované vypsání předčasných voleb, následná abdikace premiérky v květnu 2019 a nástup Borise Johnsona na post premiéra jsou řazeny mezi důležité milníky, které budou zmíněny na konci mé analytické práce.

Aby byl dobře pochopen kontext mnou vytvořené analýzy, je potřeba zmínit, že referendum o Brexitu, jak je ale všeobecně známo, dopadlo ve prospěch strany „brexitářů“, tedy těch, kteří hlasovali v referendu pro *Leave*. Konečný výsledek byl, že 51,9 % lidí hlasovalo pro odchod a 48,1 % pro setrvání členství v EU. Podle zjištěných dat společnosti BBC je viditelné, že pro odchod hlasovali lidé převážně starší 45+. Pro setrvání naopak byla větší podpora věkové skupiny od 18 do 44 let viz obrázek č. 1 (BBC 2016).

1. Obrázek: „Jak volily rozdílné věkové skupiny?“¹

How different age groups voted

Source: Lord Ashcroft Polls

BBC

4.1 Boris Johnson

Jak jsem již podotkla na začátku této kapitoly, první období, které v práci analyzuji, se týká období od 1. února do 31. července 2016. Jsou zde analyzována vyjádření Borise Johnsona na sociální síti Twitter a data z Facebooku. Ta jsou doplněna rozborem projevů Borise Johnsona, hlavně z pohledu jeho politického vystupování a vyjadřování, které využíval. Nešlo zde převážně o to, co říká, ale také jak to říká a jak se před lidmi, které se snaží oslovit, prezentuje. Je nutné zmínit, že populismus jako specifický politický styl souvisí také s oborem politické komunikace a s jejím rozvojem (Blumler, Kavanaugh 1999: 220–222).

¹ Zdroj: (24. 6. 2016 <https://www.bbc.com/news/uk-politics-36616028>, 1. 3. 2020)

4.1.1 Období od 1. února 2016 do 31. července 2016

Za toto období je v mé práci analyzováno zhruba okolo 150 příspěvků na Twitteru, několik příspěvků na Facebooku, přesněji se jedná o 4 facebookové příspěvky, příspěvky na Youtube plus jedna politická debata ze dne 21. června 2016. Největší frekvence přidávaných tweetů je zaznamenána na profilu Borise Johnsona v posledním měsíci před hlasováním, tedy v červnu a v prvním měsíci po vítězství těch, kteří hlasovali pro odchod VB z EU (Johnson 2016). Většina citací v práci je kombinací příspěvků z Facebooku a Twitteru. To, co ovšem bylo zveřejněno v rámci facebookových příspěvků, se z 90 % shodovalo s twitterovým účtem.

„Máme možnost oživit naši demokracii, snížit byrokracii, ušetřit 8 miliard liber ročně, ovládat naše hranice a vytvořit nové obchodní dohody...“ *„Leave je jediná příležitost, jak hlasovat pro skutečnou změnu britských vztahů s EU...“* *„Když přijdete volit, dokážete změnit status quo této země...“* *„Američané by nikdy nepřijali omezení, která EU vytváří-tak proč bychom měli my?“* (Johnson 2016a). Tyto příspěvky jsou součástí twitterového profilu Borise Johnsona v rozmezí dvou měsíců, a to za únor a za březen. Zhruba každý pátý příspěvek byl věnován otázce referenda. Celková aktivita na Johnsonově profilu byla výrazně nižší v prvních měsících kampaně než ve srovnání s červnem. Často se také v průběhu těchto dvou měsíců objevovaly příspěvky, kdy Johnson poukazoval na finanční mezery v kampaních svých politických oponentů či jednotlivé politiky kritizoval. Jednalo se například o Jeremyho Corbyna nebo Sadiqa Khana (Johnson 2016a).

Facebookové příspěvky z 8. a 22. února jsou značně obsáhlejší. V prvním z nich je pozornost věnována především tomu, že by se VB měla zajímat hlavně o palčivější otázky, které trápí britský lid. Jednalo se například o nízkou sociální mobilitu, malé investice a podobně, se kterými EU podle Johnsona nemá nic společného. Jestliže se vrátím zpět ke stanoveným kritériím na konci teoretické

části, která jsou uvedena v podkapitole objasnění teorie populismu, je dobré vyzdvihnout, že již během prvních dvou měsíců, a vlastně i po celou dobu Johnsonovy kampaně před referendem, se klíčovým prvkem jeho kritiky stala EU. Svou rétoriku tedy koncipoval jako anti-EU. Téměř v každém druhém příspěvku zde byl zahrnut negativní apel směřující k EU.

Dále pak upozorňuje na chyby EU, které by v případě, že by Britové zůstali jejími členy, měly na zemi značné dopady. „*EU je stále více nedemokratická, její fungování je v úpadku a zhoršuje se [...]*“ (Johnson 2016b). V tomto příspěvku je také poukázáno na výjimky, které vyjednala Margaret Thatcherová v rámci Maastrichtské smlouvy, ve kterých bylo jasně deklarováno, že VB má trvalou výjimku v rámci EU ohledně přijetí eura jako oficiální měny. Tato výjimka byla ovšem ze strany Borise Johnsona podrobena kritice. Sám uvedl, že VB je suverénním státem, tudíž si o těchto otázkách má rozhodovat sama, a ne aby žádala o jakési povolení ze strany EU (Johnson 2016b). V příspěvku ze dne 22. února je několikrát zmíněno, že čím více se bude prohlubovat integrace EU, tím více by pak mohlo docházet k potlačení politiky britské na úkor „té společné“ evropské politice. „*Každá nová smlouva, kterou VB přijme, prohlubuje pravomoci EU a podporuje centralizaci směrem do Bruselu [...], kolem 15 až 50 % britských právních předpisů pochází z EU. Tato legislativa je nezvratná a nezastavitelná, pouze sama EU může rozhodnout o jejím zrušení [...], dochází tak k pomalému procesu „kolonizace“, a EU tak pomalu proniká do každé oblasti veřejné politiky každé země [...], snaží se vytvořit novou federální unii, o kterou ale Britové nestojí [...], existuje ovšem šance, jak můžeme dosáhnout změny, kterou potřebujeme, a to jedině tak, že budeme volit Leave [...], je na čase hledat nový vztah s EU a vymanit se z většiny těchto nadnárodních prvků*“ (Johnson 2016c). Březnový facebookový příspěvek byl poté věnován kritice USA, která pod vedením tehdejšího prezidenta Baracka Obamy nepodporovala odchod VB z EU (E15 2016). Podporu ze strany USA pro setrvání VB v EU označil za „pobuřující a pokryteckou“. Johnson uvedl, že sama

USA by nikdy neupustila od myšlenky své nezávislosti. Také připomněl americkou minulost v boji za nezávislost a proti kontrole ze strany jiných mocností té doby. Dal také najevo, že koncept sdružování suverenity ve skutečnosti neznamenal posílení kontroly zemí v rámci EU, ale znamenal jejich ztrátu ve prospěch „nevybranému federálnímu stroji“ (Johnson 2016d).

V rozhovoru pro BBC ze dne 22. února se opakovaly určité pasáže jako v předchozích příspěvcích. Kritika padala na stranu EU jako na nebezpečný politický projekt, jehož rozsáhlost se značně vymyká kontrole. Vyzdvihoval zde důležitý pojem, se kterým někteří populisté často operují, a to suverenitu ve smyslu kontroly, která by měla přicházet od britského lidu. „*David Cameron v krátkém čase udělal snad fantastické kroky, které ovšem ale neznamenají reformu EU [...]. Chci lepší dohodu pro lidi v naší zemi, chci šetřit peníze, které zbytečně utrácíme a chci vrátit lidem zpět jejich kontrolu. O tom to všechno je*“ (Youtube 2016a). Kritika vnitřního establishmentu se zde objevila také. Konkrétně při poukazování na situaci, která se Cameronovi vymyká kontrole.

V období měsíce dubna a května se Johnson zaměřil spíše na podporu svých stranických kolegů v rámci jejich kampaní. Pouze 5 z dostupných tweetů bylo označeno *#voteLeave*, a to především z konce měsíce května, kdy například sdílel nejznámější obrázek, který byl spojen s jeho kampaní. Byl to obrázek *double deckeru*, kterým jezdil po VB a na kterém bylo napsáno: „*Posíláme týdně 350 milionů liber do EU, získejme zpět kontrolu*“ viz obrázek č. 2. Jak již bylo zmíněno v úvodu mé práce, tato informace byla ovšem zkreslená, ale jednoduchá a srozumitelná pro lidi, kteří později nevnímali snahy britského Národního statistického úřadu, který se tuto informaci snažil uvést na pravou míru. Pravda v otázce toku peněz byla složitá a těžko pochopitelná (Alvarová 2019: 164). Rozhovor Borise Johnsona s redaktorkou BBC vytvořil jasnější obraz o jeho pohledu na EU. Dne 19. dubna vystoupil v tomto rozhovoru s názorem, že věří v to, že by VB mohla v referendu hlasovat pro výstup země z EU, jelikož

argumenty, které často opakuje, jsou veřejnosti podle něj den ode dne jasnější. Tyto argumenty se týkaly kontroly, kterou by lidé měli převzít zpět od EU, ať už jde o kontrolu nad penězi, které VB posílá do EU nebo jejich politiku a demokracii. Na argumentaci redaktorky, která citovala obavy Národní banky VB, Mezinárodního měnového fondu a dalších reagoval takto: „*To, co oni dělají je to, že se snaží strašit lidi a dávají jim argumenty pouze z jedné strany.*“ Znovu se pak vrátil k názoru USA, který označil za bizarní. Sama Amerika by se, podle něj, nikdy nevzdala své demokracie, své suverenity a své kontroly (Youtube 2016b).

Na facebookovém příspěvku ze dne 16. května se zaměřil na „*neprůhlednou byrokracii a oligarchy v EU, kteří si, díky neznalosti Britů, udržují své vysoké postavení a své vysoké mzdy. Většina našich lidí nemá tušení, kdo pracuje v Evropské komisi, jak se na ně mohou obrátit a někteří dokonce neznají ani své europoslance [...] Pouze 6 % podniků z VB vyváží do zemí EU, ale 100 % z nich musí dodržovat legislativu EU. Tato regulační zátěž stojí cca 600 milionů liber týdně [...] Chcete-li podpořit podnikatele, dělníky, inovátor a podniky ve VB, tak volte Leave a dejte tomuto spolku kopanec, který si zaslouží*“ (Johnson 2016e).

Debata ze dne 21. června 2016, takzvaná *The Great Debate*, měla být poslední možností proto, aby se politici mohli vyjádřit a objasnit svá stanoviska a postoje k EU. Boris Johnson zde shrnul vše, co zmiňoval od počátku své kampaně. Podle něj by VB dokázala být prosperující zemí i za předpokladu, že opustí EU. Své oponenty často během debaty napomenul, že by neměli vyvolávat strach u voličů z něčeho nového, co by zemi posunulo vpřed. Také během debaty padl několikrát apel na to, že země by měla zpět získat kontrolu nad svou vlastní politikou a nad svým systémem (Youtube 2016c). Ovšem v článku pro *Daily Telegraph*, který rozpracovával výhody a nevýhody VB jakožto člena EU sám Johnson uvádí, že odchod z EU nevyřeší problémy Spojeného království (BBC 2019a).

2. Obrázek: „The battle bus“²

Kampaň Borise Johnsona byla zpočátku vedena především proti EU, která z jeho pohledu bránila, aby se Británie stala opět nezávislým státem. Státem takovým, který se nebude muset podrobovat byrokratickému a nedemokratickému systému. Není možné, aby nepovolovala suverénnímu státu rozhodovat si o svých financích a právních předpisech. Zde je možné zpozorovat jedno z klíčových přirovnání, podle kterých ve své práci populismus analyzuji, a to právě označení „my“ versus „oni“. V tomto případě za „my“ je brána utlačovaná VB, které „oni“ v EU nedovolují být soběstačný a suverénním státem (Akkerman, Rooduijn 2015: 5). Analyzování Borise Johnsona ovšem v této práci bereme optikou populistického stylu, který se nezaměřuje pouze na to, co politici říkají, ale především jak to říkají. Popřípadě bychom se mohli soustředit také na styl jejich vystupování, dokonce i na styl oblékání. Respektive se jedná o stylizování dané osobnosti, která vzniká jako reflexe na modernitu dnešní doby (Moffitt, Tormey 2014: 386–387). Kdybychom se na tento bod soustředili v rámci vystupování na různých tiskových konferencích nebo v rámci setkávání se

s lidmi v průběhu Johnsonovy kampaně, všimneme si, že „styl“ Johnsonova oblékání byl bezesporu specifický a odpovídal i způsobu jeho „lidové“ rétoriky. Poukazují na to, že oblek může na jednu stranu prezentovat jeho snahu zůstat v očích lidí jako významný státník jejich země, ale zároveň, že není konzervativní a stereotypní politik, což se projevuje například ve způsobu nošení rozepnutého saka či společenských kalhot bez pásku. Nejde o to, že by Britové toto po státnících požadovali. Jsou to pouhé detaily, které ovšem mají dopad na stylizování a formování jeho osobnosti v očích lidu jakožto někoho, kdo je také „obyčejným člověkem“.

Dalším klíčovým prvkem často zmíněným alespoň v jednom příspěvku měsíčně bylo označení „*Fat cats*“, do českého překladu jako „tlusté kočky“. Toto označení má patřit těm, kteří sídlí v EU a rozhodují o politickém dění ve všech členských zemích. Tímto označením ve svých příspěvcích odkazuje na korupci v rámci EU, která je v mém souhrnu o teorii populismu označena jako třetí kritérium, se kterým v práci pracuji. Toto označení Johnson používá ve třech pětinách jeho facebookových příspěvků. Pouze okrajově s ním ale pracuje v rámci svého twitterového účtu.

Tabulka 1³

vymezení proti:	celkem: 140 tweetů
1. EU	20-25 tweetů
2. vládě	X
3. korupce	15-20 tweetů
4. migrace+ kontrola	3-8 tweetů

4.1.2 Období od 1. března 2019 do 31. října 2019

Druhá část zkoumaného období byla také vedena kriticky, ale tentokrát ne už pouze proti EU. Cílila také vůči tehdejší vládě, tudíž proti známému establishmentu ve VB, a to i v případě, že se jednalo o jeho vlastní stranu. Kritika

² Zdroj: (<https://metro.co.uk/2018/11/16/boriss-big-red-brexite-bus-might-have-been-accurate-after-all-8146322/>, 1. 3. 2020)

³ Zdroj: Vlastní-Twitter 2016 (<https://twitter.com/BorisJohnson>, 1. 3. 2020)

mířila především na osobu Theresy May a jejího kabinetu. Kritizoval je za neschopnost vytvořit adekvátní dohodu o odchodu z EU, která zajistí zemi suverenitu bez jakéhokoliv omezení ze strany EU. *„Premiérka a kabinet dospěly k závěru, že každá dohoda je lepší než žádná dohoda. Toto je ale skutečně velmi špatná dohoda-ta, která nás nechává pod kontrolou z EU. Za žádných okolností nemůžu hlasovat pro dohodu zahrnující celní unii, protože se domnívám, že to nepovede k výsledku referenda z roku 2016”* (Johnson 2019a). Jak již bylo zmíněno, v tomto ohledu se ukazuje změna rétoriky, kdy v první části kritizoval především EU. Nyní už se jeho rétorika mění a vymezení proti establishmentu se rámuje směrem dovnitř proti systému ve VB, tedy proti vládě Theresy May a kabinetu. Negativní vymezení vůči jejím krokům dokazuje, že znevažuje vážnost situace, ve které se VB ocitla od prvního nezdařeného pokusu o vystoupení. Johnson se tímto příspěvkem snaží udržet povědomí lidu o situaci, která se ve VB okolo Brexitu odehrává. Odkazuje také na to, že tato dohoda neodpovídá tomu, pro co „lid“ hlasoval. Tady se vykresluje druhé z mých vymezených kritérií. Boris Johnson sám sebe považuje za mluvčího „lidu“, který si takto tuto dohodu nepředstavoval, a proto pro její podepsání nemůže hlasovat. Tato kritika trvala ale pouze do doby, než se Johnson stal sám ministerským předsedou, což bylo v červenci 2019.

V červnovém a červencovém období se Johnson zaměřil především na svou vlastní kampaň, která byla označována na sociálních sítích jako *#BackBoris* a měla mu zajistit post ministerského předsedy. *„Pokud se stanu PM, opustíme EU 31. října, dohodneme se, nebo ne [...] Musíme dodržovat naše sliby britskému lidu a dokončit Brexit [...] žádné druhé referendum”* (Johnson 2019b). Od července do října část příspěvků věnované Brexitu a vytvoření nové dohody o odchodu z EU byly označeny jako *#GetBrexitdone*.

Boris Johnson se za dobu vedení kampaní a vymezení se vůči EU i současnému vládnímu establishmentu stal někým, koho Moffitt a Tormey označují jako „pseudo-celebritou”. Politické situace, na kterých postavil svou

kampaň, se staly spíše protesty proti EU a tehdejší vládní politice, než aby potvrzovaly tradiční politiku kompromisu, na které je EU založená (Moffitt, Tormey 2014: 388). Jeho rétorika je vedena po celou dobu zkoumaného období, od 1. února 2016 až do 31. října 2019 spíše černo-bíle. Respektive vždy uvádí pouze dvě možné varianty scénářů. Buď vystoupíme, nebo ne, případně odejdeme s dohodou, či bez ní a nic mezi tím. Ovšem po zvolení do křesla ministerského předsedy ze své přímočaré anti-evropské rétoriky upustil a zaměřil se na vyjednávání adekvátních podmínek, za kterých VB bude souhlasit s dohodou a kabinet ji podpoří.

Je nutné poukázat na fakt, že v některých případech Johnson uvádí určitá data, která se ale postupně s vývojem jeho kampaní měnila. Na začátku kampaně za Brexit často kooperoval s číslem 350 milionů liber. Toto číslo mělo ukazovat, kolik pošle peněz VB týdně do EU. Ovšem 10. září 2019 v Dolní sněmovně VB ve svém projevu, když bylo jasné, že Brexit bude opět prodloužen a VB nestihne odejít do konce října, pronesl: „*Chtějí opět podržet Brexit, a to bez ohledu na ty, kteří pro něj hlasovali. Bruselu chtějí poslat bezdůvodně dalších 250 milionů liber týdně*“ (ČT24 2019). I když toto tvrzení bylo několikrát označeno odborníky jako nepravdivé, přesto to bylo to, co rezonovalo celou společností. Jednalo se o nejvíce zapamatovatelné sdělení, které z kampaní *Leave or Remain* vzešlo (Rickard 2016: 121). Došlo ale také k tomu, že ustoupil ze své negativní a radikální rétoriky vůči EU. Sám na Twitteru uvedl: „*Jsme připraveni jednat s našimi přáteli a partnery a dosáhnout dohody [...]*“ (Johnson 2019c).

Když se zaměříme na to, že populisté často pracují ve svých projevech s pojmem „lid“, musíme si uvědomit, že se tím snaží odkázat na to, že mají s „lidem“ přímý a okamžitý kontakt. Tím ovšem odkazují na to, že oni jsou někým, kdo může interpretovat stanoviska „lidu“ a že mezi nimi a lidem probíhá jakási zpětná vazba. Ta je ostatním politikům představena právě ve formě interpretace oněch populistů, kteří se tímto stávají „mluvčími lidu“. Předávají dál to, co „lid“ sám požaduje a ztotožňují se s tím. Ovšem ne každý z politiků, který

mluví ve jménu „lidu“, musí být populist. Právě ale sama interpretace je tedy důležitým prvkem ve zkoumání populismu, což je viditelné i v rétorice Borise Johnsona (Moffitt 2014: 389).

Tabulka 2⁴

vymezení proti:	celkem: 300 tweetů
1. EU	10-15 tweetů
2. vláde	25-30 tweetů-do 23.7.
3. korupce	X
4.migrace+ kontrola	15-20 tweetů

4.2 Nigel Farage

Analýza u Nigela Farage je koncipována obdobně jako u Borise Johnsona. Tato část bude opět rozdělená do období týkající se data od 1.února 2016 do 31. července 2016 a druhé období od 1. března 2019 do 31. října 2019. Zkoumaná data se vztahují především k příspěvkům ze sociálních sítí, primárně z Twitteru. Jednotlivé tweety jsou doplněny krátkými videi nebo vyjádřeními samotného Farage. Rozdíly mezi oběma aktéry jsou patrné nejen v jejich rétorice, ale také v tom, že každý z nich bere určitá témata jinak a oba jim přiřkládají i rozdílnou váhu a důležitost.

4.2.1 Období od 1. února 2016 do 31. července 2016

„Kampaň vedená za odchod VB z EU je o boji za naši svobodu, volnost a justici...“ *„Číslo, které udává EU týkající se migrace, je 260 000 lidí, ale u nás je registrováno 650 000 lidí, ve skutečnosti bude ovšem toto číslo daleko vyšší...“*
„Chci, aby VB opustila EU, aby se stala nezávislou zemí, stála na vlastních nohách a obchodovala se světem [...] Britským pracovníkům bude mimo EU lépe...“ *„630 000 registrovaných migrantů EU, ale vláda jich uvádí pouze 257 000...“* *„Až 5000 džihádistů v Evropě [...] Otevřené hranice EU nás činí*

⁴ Zdroj: Vlastní-Twitter 2019 (<https://twitter.com/BorisJohnson>, 1. 3. 2020).

méně bezpečnými“ (Farage 2016a). Kritéria, která byla stanovena výše v práci, dokazují, že narozdíl od Johnsonovy rétoriky, který převážně svou kritiku stavěl proti EU a upozorňoval na korupci v EU, se Nigel Farage zaměřil na témata, která se především týkají migrace a kontroly hranic. „[...] *Musíme opustit EU a kontrolovat naše hranice...*“ „*Odchodem z EU můžeme převzít zpět kontrolu a určit si svůj osud...*“ „*Pokud budeme hlasovat pro Remain, budeme mít otevřené hranice s Tureckem [...] Turecko v EU znamená VB mimo EU*“ (Farage 2016b). Během února až března Farage publikoval kolem 100 dostupných tweetů, kdy více než dvě třetiny z nich byly spojené právě s onou migrací, negativním postojem vůči EU a se slabou kontrolou hranic, která podle Farage „*činí zemi málo bezpečnou*“. Z těchto tweetů lze vyzkoušet skrytý apel na lidi, ať volí *Leave*, neboť jde o jedinou šanci na zabezpečení jejich země. Vítězstvím *Leave* kampaně by došlo k „vítězství skutečných lidí“, jak později po referendu Farage dodává. Ti, kteří volí *Remain*, což v den konání referenda bylo více než 48 % občanů VB, jsou tedy poté bráni jako skupina, jejichž status občana je tedy částečně určitým způsobem zpochybněn (Müller 2016: 61).

V dubnu, kdy Farage zveřejnil na Twitteru 50 tweetů se podobně jako Johnson negativně vyjadřoval o pozici, kterou zastával tehdejší prezident Barack Obama. Obamu kritizoval za to, že nemá představu o nefunkční migrační politice, kterou se EU řídí a že by on sám nikdy nedopustil otevřené hranice mezi Mexikem a USA. „*Společná politika, kterou zná Obama z fungování G7 a NATO nemá nic společného s tou politikou, kterou EU preferuje v rámci svého členství.*“ K tomu, aby prolomil v lidech nedůvěru vůči slovům prezidenta Obamy, zveřejnil 22. dubna tento tweet: „*Naposledy jsme se řídili radami zahraniční politiky od amerického prezidenta, když jsme šli do války v Iráku. Měli bychom být opatrní*“ (Farage 2016c). Kam tedy směřuje apel pronesený na opatrnost ze strany Nigela Farage? Opět se zde dostáváme k oné dichotomii „*my*“ versus „*oni*“, která má symbolizovat v tomto případě to, že nikdo jiný, než občané VB by neměl rozhodovat o tom, jak věci budou. Apeluje také na fakt, že

politici podporující *Leave* jsou jediní, kteří upozorňují na věci, které jim jiní neřeknou. Celkově v dubnu Farage zveřejnil téměř kolem 32 tweetů, které se vztahovaly na kritiku EU. Především na fungování jejích hranic a nezvládnání migrace. Dalších 10 z nich potom věnoval kritice směrem k vládě. „*David Cameron opakoval nepravdivá tvrzení, že v EU udržujeme kontrolu hranic. Tento muž nemá žádnou soudnost...*“ (Farage 2016c). Onou kritikou vlády, respektive vnitřního establishmentu, se vracíme zpět k vydefinovaným kritériím, které potvrzují předpoklad, že Nigel Farage je osobou, která užívá populistickou rétoriku. Mimo jiné Farage sám sebe profiluje jako anti-establishmentového politika, který pochází z lidu a mluví za lid (Ewen 2016).

„*Chceme naše hranice zpět, chceme naši demokracii zpět, chceme naši zemi zpět*“ (Farage 2016d). Nejen vizáž a charisma jsou podstatnými faktory, které ovlivňují vzestup populistů. Také skladba vět a jejich vyjadřování uveřejněné na sociálních stránkách jsou nezanedbatelným detailem, kterému musí být věnována pozornost. Kdyby neměl být dáván důraz na slovo „zpět“, jako tomu v předešlém příspěvku je, tak by vyjádření Farage ze dne 26. května 2016 vypadalo stylisticky takto: „*Chceme zpět naše hranice, chceme zpět naši demokracii, chceme zpět naši zemi*“. V takovém případě by ovšem to nejpodstatnější slovo „zpět“ téměř ve větě zaniklo a nebyl by na něj dán takový důraz jako v původním vyjádření. Ovšem pořád by se toto vyjádření dalo brát jako populistické. Pouze nyní je velký důraz kladen na ono zpět, neboť Farage ve své kampani upozorňuje hlavně na to, že EU vzala Britům možnost rozhodovat o vlastní jurisdikci a vlastních zákonech, které jsou podřízeny zákonům EU, a právě tato pravomoc by měla být Britům navracena zpět.

Během května Farage vystoupil v rozhovoru pro BBC News. Sdělením, které Farage poskytl, se stal ještě kontroverznější osobou. V rozhovoru komentátor použil přirovnání „*Farage effect campaign*“, kdy vysvětlil, že tento efekt spojený s Faragem se týká především toho, že jeho osoba rozděluje společnost

stejně jako výroky, které pronáší během kampaně. „*Myslím si, že je legitimní říci, že když lidé budou cítit, že ztratili kompletně kontrolu (a my jsme opravdu ztratili kompletní kontrolu nad našimi hranicemi jako členové EU) a když budou cítit, že jejich volba nedokáže nic změnit, tak poté je násilí v ulicích dalším krokem. Je složité o tom takto přemýšlet, ale nic není nemožné*“ (BBC 2016a).

Farageova kampaň během celého zkoumaného období v roce 2016 byla vedena především emocemi a apelem na lidi a na jejich zdravý selský rozum. To navíc také dokazuje video, které zveřejnil v den konání referenda, ve kterém se promítají výstřižky z minulosti za doby války a velkých úspěchů během 20. století, na které by VB měla být hrdá. Toto video bylo publikováno v rámci tweetu „*Věřme ve VB. Volme Leave*“ (Farage 2016e). Během června se promítlo ve twitterových příspěvcích to, že zatímco od února do května byl hlavním kritériem negativní postoj Farage k migraci, tak během června došlo k téměř vyváženému počtu příspěvků, ve kterých se zaměřoval jak na kritiku migrace, tak ale i na kritiku EU a vlády. Především se počet příspěvků zvýšil v tématu kritiky proti vnitřnímu establishmentu, tedy k vládě VB. Z téměř 50 dostupných tweetů se polovina z nich týkala právě kritiky těchto tří témat. Zbylé tweety byly často označovány *#Independenceday* a vybízely občany VB, aby věřili ve svou zemi a nebáli se opustit EU (Farage 2016e). Dne 24. června, den po vyhlášení výsledku hlasování, Farage zveřejnil tento tweet: „*Dnešek je vítězstvím pro slušný, obyčejný lid, který se ujal vedení nad establishmentem a vyhrál*“ (Farage 2016e). Tato dichotomie, kterou zde použil, ovšem nerozdělila onen „lid“ na toho, kdo vyhrál nad útlakem ze strany EU, nýbrž tím rozdělil zemi na dva tábory lidí, ve kterém část z nich je onen „slušný a obyčejný lid“ a druhá část je v tomto případě značně marginalizována (Müller 2016: 61).

Farage je řazen mezi pravicové populistické politiky v rámci proudů napříč celou Evropou, podobně jako Le Pen, Wilders, Orbán či Okamura v České republice. Podobně jako všichni tito politici, tak i on sám během kampaně

zaměřil svou rétoriku na kritiku migrační politiky a také na to, že jejich země si musí chránit své vlastní hranice, neboť VB jako člen EU ztratila kontrolu právě nad migrační politikou (Ewen 2016). Dimenze „my“ versus „oni“ byla v tomto období zaměřena částečně na pojmosloví „my“, jakožto lid VB a „oni“, jakožto zástupci EU. Především „my“, ve Faragově pojetí, bylo myšleno na lid VB, na ten pravý národ, za který on mluví. Označení „oni“ bylo občas směřováno ale i na přistěhovalce nebo migranty. Farage použil etické dimenze identity, které odlišovaly přistěhovalce v tom, že oni se snaží využít britský systém ve svůj prospěch. V tomto ohledu byla Faragova dichotomie značně rigidní především proto, že přistěhovalce vykreslil jako břemeno pro VB. Dokonce Rumuny označil za menšinu, která páchá z 92 % kriminalitu. V návaznosti na to ovšem tuto rétoriku propojil tak, že otevřeně tvrdil, že se jedná o chybu pravidel nastavených ze strany systému, které povinně musí dodržovat každý člen EU. Tím se nejspíše Farage snažil naznačit to, že odlišnost v rámci členských států a VB je značná a je třeba ji věnovat pozornost (Røren, Todd-Kvam 2014: 25).

Tabulka 3^s

vymezení proti:	celkem: 320 tweetů
1. EU	80-95 tweetů
2. vládě	50-55 tweetů
3. korupce	X
4. migrace+ kontrola	95-100 tweetů

4.2.2 Období od 1. března 2019 až do 31. října 2019

„Jsme svědky smrti britské demokracie...“ „Bojoval jsem 25 let, abych nás dostal z EU. Zítřka odpoledne se my, brexitáři, sejdeme [...] u parlamentu. Westminster zradil největší demokratické hlasování v historii naší země a my jim to jen tak nedáme...“ „Nejedná se o dohodu, ale o závaznou mezinárodní smlouvu. Žádáme výměnu jednoho za druhého, ten nový je ještě horší...“ „Měla by Mayovová právě teď odejít?“ (Farage 2019a). Toto popisované období bylo ze

strany Farage prezentováno především kriticky, ale ne ve smyslu kritiky vnějšího establishmentu, ale toho vnitřního. Období března, dubna, ale také května spadalo pod kampaň před volbami do Evropského parlamentu, kterých se VB musela zúčastnit, a to i za předpokladu, že měla opustit EU na konci března. Dohoda, kterou vyjednala Mayová v EU, totiž nebyla ze strany Westminsteru akceptována. Kritika na stranu EU od Farage směřovala především z toho důvodu, že se nesnažili o vytvoření kompromisu, ale dohody, která by VB znevýhodnila. Proto často odkazoval na to, že žádná dohoda je lepší než ta vyjednaná dohoda. Během těchto měsíců zveřejňoval na svém twitterovém účtu příspěvky, které byly výhradně zaměřeny na kritiku vlády, především na adresu Theresy Mayové. Z cirká 200 tweetů jich necelá polovina vedla k poukazování na neschopnost dotáhnout Brexit do konce.

Kritérium migrace a kontrola hranic, na které se zaměřil v období *Leave* kampaně, značně ustoupilo během tohoto zkoumaného období do ústraní. Během těchto měsíců o něm nebyla zmínka téměř ani jednou. Faragova pozornost směřovala k vytváření protestů proti Parlamentu a znehodnocování pokusů Theresy Mayové vytvořit adekvátní dohodu, která by byla akceptovatelná oběma stranami. Do středu pozornosti dichotomie „my“ versus „oni“ se dostávají klasické politické strany a vláda jakožto „oni“ a „my“ opět zůstává lid VB. Farage tvrdí, že tyto dvě skupiny jsou naprosto diferencované a že tento establishment nemůže rozumět potřebám lidu a raději přehlížejí jejich nespokojenost (Røren, Todd-Kvam 2014: 25–26). Toto jednoznačně sedí právě na označení „*Westminster zradil, selhal*“, které Farage často v tomto zmiňovaném období vyzdvihuje.

Během kampaně se kriticky Farage vyjadřoval také k postoji bývalého prezidenta USA Baracka Obamy. Tím také kritizoval celkově politiku tehdejší USA. V červnu 2019 ovšem zdůraznil, že nynější prezident Donald Trump chápe

⁵ Zdroj: Vlastní-Twitter 2016 (https://twitter.com/Nigel_Farage, 1. 3. 2020).

naléhavost a vážnost situace ve VB, která i po třech letech po hlasování není schopna dosáhnout konečného cíle, Brexitu. „*Je zřejmé, že Donald Trump chce, aby došlo k Brexitu. Je opravdovým přítelem VB*“ (Farage 2019b). Tímto příspěvkem dává důraz na to, že přítelem země je podle něj ten, kdo podporuje vystoupení VB z EU. Po vítězství strany *The Brexit Party* ve volbách do EP se zvýšila frekvence jeho twitterových příspěvků, které převážně odkazovaly na nutnost vystoupení a na nerespektování výsledků demokratického referenda.

Kritika na stranu vlády ovšem neustala, a to i přes to, že 23. července vstoupil do čela Konzervativní strany Boris Johnson, který také chtěl dosáhnout dokončení Brexitu v co nejrychlejší možné době. „*Když slyším Borise Johnsona říkat, že odejdeme 31. října, připomínám jen, že paní Mayová nám 108krát řekla, že odejdeme 29. března*“ (Farage 2019c). Často také vystupoval v radiu LBC, kde se věnoval jednotlivým tématům, která považoval za důležitá. Šlo například o důvěru, demokracii a podobně. Ovšem vždy tato témata vztáhl k otázce Brexitu a ke kritice dosavadních kroků vlády. „*V roce 2016 po hlasování o Brexitu jsem udělal velmi špatnou chybu. Důvěřoval jsem establishmentu, že dodrží své sliby- už nikdy tuto chybu neudělám*“ (Farage 2019d).

Tabulka 4⁶

vymezení proti:	Celkem: 370 tweetů
1. EU	35-40 tweetů
2. vládě	90-95 tweetů
3. korupce	X
4. migrace+ kontrola	5-10 tweetů

4.3 Milníky

Po vyhlášení výsledku referenda se dne 24. června 2016 rozhodl rezignovat na svou funkci premiér David Cameron, a to především díky tomu, že po celou dobu kampaně zastával názor, že by VB měla zůstat součástí EU, jelikož VB by byla

⁶ Zdroj: Vlastní-Twitter 2019 (https://twitter.com/Nigel_Farage, 1. 3. 2020).

silnější a bezpečnější zemí v rámci EU (BBC 2016b). 14. července se Theresa May stala předsedkyní Konzervativní strany, a poté se ujala i postu premiérky země. Její projevy směřované přímo k lidu, byly také několikrát v médiích označeny za populistické. V den, kdy se stala premiérkou, prohlásila: „*Vláda, kterou vedu, nebude poháněna zájmy pár privilegovaných jedinců, ale vašimi*“ (CNN 2016). Je tedy namístě dodat, že ačkoliv Boris Johnson s Nigelem Faragem byli nejvýraznějšími tvářemi *Leave* kampaně a hlavními politiky, kteří využívali populistickou rétoriku na každodenní úrovni, tak nebyli jediní, u koho byl populismus viditelný v rámci britské politiky. I zde se Theresa May řídila dichotomií „my“ versus „oni“, kdy ovšem v tomto případě „oni“ bylo jasné označení pro privilegovanou menšinu, elitu a „my/vy“ bylo mířeno k samotnému lidu.

Theresa May byla od roku 2016 do července 2019 premiérkou, která ve větší míře sklízela kritiku za vedení dialogů mezi EU a VB. Předčasné volby vypsané Mayovou po jejím zvolení měly posílit vládní většinu, a připravit tak půdu pro snadnější schvalování brexitové dohody. Opak se ovšem stal pravdou a Theresa May byla donucena sestavovat menšinou vládu. Vyostřující se situace, která nastala po volbách do Evropského parlamentu, ve kterých jasně vyhrála Faragova strana *The Brexit Party* znamenala, že podporu pro dohodu vyjednanou v rámci bilaterálních jednání mezi EU a VB již nezíská. Pokusy o vytvoření dohody, která Brexit dovede do konce a VB bude připravena Unii opustit, byly neúspěšné. Podporu pro návrh dohody totiž nenalezla ani na půdě rozhádaného Parlamentu, ani u většiny poslanců její Konzervativní strany (BBC 2019b).

23. července 2019 nastupuje do funkce premiéra Boris Johnson, jehož motto se od počátku usilování o premiérské křeslo stalo „*Get Brexit done*“. Ten byl přesvědčený o tom, že dokáže vyvést zemi z EU do 31. října 2019. Alespoň tomu nasvědčovala jeho radikální rétorika, kterou po celou dobu v rámci svých kampaní vedl. Bylo tomu tak pouze do chvíle, než se stal premiérem. Poté

radikálnost z jeho projevů vymizela. Zemi se nakonec podařilo vystoupit až 31. ledna 2020, ovšem nejdříve se v prosinci 2019 musely konat předčasné volby.

5 ZÁVĚR

Populistická rétorika v případě Brexitu hrála ústřední roli. Toto byl také předpoklad, se kterým jsem na počátku své práce pracovala. Rozmachu populismu ve VB napomohl především fakt, že došlo k rozkolům v Konzervativní straně a euroskepticismus se stal hlavní myšlenkou jedné poloviny konzervativců. Za předpokladu, že by se situace mohla zlepšit, vyslyšel David Cameron euroskeptické křídlo strany a souhlasil s vypsáním referenda o setrvání v EU (Euractiv 2016). Vítězství *Leave* kampaně vedené ústředními postavami Borisem Johnsonem a Nigelem Faragem se ukázalo jako naprosté selhání historicky známého zavedeného systému ve VB. Emoce, které byly značně propojené s tématy migrace, hlavně ve smyslu kontrolování hranic, korupce v EU a její zhoršující se funkčnost, se staly podstatnými prvky populistické rétoriky. Heslo „*Take Back Control*“, v češtině „Převzít zpět kontrolu“, bylo populistické poselství, které se objevilo ve více než třech čtvrtinách zmíněných tweetů, facebookových příspěvků, rozhovorů či debat a bylo skloňováno oběma zmiňovanými politiky. Oba dva se snažili svou kampaň směřovat spíše na stranu ekonomicky slabších a utlačovaných voličů. Ty v jejich projevech můžeme chápat jako onen „obyčejný lid“, jehož hlas musí být vyslyšen a oni, jakožto jejich mluvčí se starají o to, aby tomu tak bylo (Goodwin, Heath 2016: 113–114).

Populismus jako politický styl v souvislosti s populistickou rétorikou jako jakousi konkrétní strategií, byl veden převážně dvěma směry. Nejdříve jako anti-elitní, především proti EU, ale zároveň také jako nacionalistický (Goodwin, Heath 2016: 114). Je nutné poukázat na fakt, že Nigel Farage během své kampaně, kterou směřoval v rámci zkoumaných dat hlavně na sociální síť Twitter, vsázel především na jednoduchá, ale hlavně krátká sdělení, která jeho příznivcům sdělí vše podstatné. Naopak Johnson vsadil na taktiku obhajovací a vysvětlovací, která vše popisovala také tím nejvíce zjednodušeným způsobem.

Sami sebe reprezentovali jako pravé demokraty, kteří odmítají a ignorují mluvit s lidmi politickým jazykem, jako ostatní politici z řad elit, ale budou s nimi mluvit „lidsky“ (Canovan 1999: 2–16). Rozdíl mezi Johnsonem a Faragem byl především ten, že hlavní kritika ze strany Borise Johnsona směřovala spíše ke korupci a k samotnému fungování nebo spíš nefungování EU jako celku. Sám ji v několika svých příspěvcích označil jako za „nedemokraticky fungující systém“. U obou politiků je nutné podotknout, že po celou dobu zkoumaného období byla jejich kampaň vedena jako kampaň negativní. Ve směr se oba zaměřovali na své oponenty ve snaze poukázat na jejich chybné kroky a prohlášení.

Aktivita Nigela Farage na Twitteru nijak výrazně v době zkoumání neklesala. Postupně přidávané příspěvky, které jsou v mé práci zkoumány, dokazují, že aktivita byla téměř stejná. Pohybovala se zhruba kolem 50-60 příspěvků za měsíc. To ale mohlo být dáno klíčem, který jsem při selektování dat využívala. Razance a artikulace témat se značně lišila. Kritika vlády se z původních 25-30 tweetů sice snížila, ale pouze na 10-15 tweetů za měsíc, nevymizela úplně. Téma migrace během druhého zkoumaného období zmizelo úplně, a to i za předpokladu, že právě ona migrace, kontrola hranic a získání zpětné kontroly nad zemí, které během své analýzy řadím do kritéria č. 4, byla největším tématem v průběhu kampaně *Leave*. Tento fakt poukazuje na to, že nelze přesně určit témata, kterým se populisté výhradně věnují. I když se převážně většina témat nejvýraznějších populistů v Evropě vztahuje k migraci. Jakékoliv téma populisté mohou využít ve svých projevech a kampaních, ale převážně záleží na instrumentalizaci a rámcování daného tématu a jak daný problém interpretují směrem k veřejnosti (Krčál, Naxera 2018: 494–495). Podobně tomu také bylo v případě Borise Johnsona, kdy ovšem témata, která během svých kampaní vyzdvihoval, nevymizela úplně, ale postupně začalo upadat naléhání na jejich důležitost. To bylo viditelné ve chvíli, kdy se ujal premiérského postu a začal vést vyjednávání s evropskými partnery on.

Odpovědi na výzkumné otázky položené v úvodu jsou tedy: 1. Příspěvky, které se objevily v rámci obou kampaní, byly do značné míry populistické. Zhruba tři čtvrtiny příspěvků by takto mohly být označeny. Dokazují to mnou sledovaná data v rámci analytické části práce.; 2. Výroky, které se několikrát v jejich projevech a příspěvcích opakovaly, se často také objevily nejen jako konstatování a názory politiků, ale také jako odpovědi na otázky, které jim novináři pokládali. To i přesto, že se novináři dotazovali spíše na podložená fakta, a ne pouze na domněnky nebo na to, co si oba politici myslí.

Vydefinovaná kritéria ukázala, že oba politici naplnili předpoklad práce zhruba ze tří čtvrtin. Farage ve své rétorice úplně opomenul kritérium korupce, Johnson se téměř vůbec nevěnoval tématu migrace, ale neopomenul zdůraznit důležitost zpětného převzetí kontroly hranic, tudíž oba dva politiky lze označit za významné populisty nejen ve VB, ale i v celoevropském měřítku.

6 SEZNAM LITERATURY

Odborná literatura

Akkerman, Tjitske – Rooduijn, Matthijs (2015). Flank attacks: Populism and left-right radicalism in Western Europe. *Party Politics* 23 (3), s. 1–10.

Aktuálně (2016). Živě: Hodiny po odhlasování Brexitu začali Britové vyhledávat, co to je Evropská unie. 24. 6. 2016 (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/zive-britanie-brexit-referendum-eu-23-cervna/r~ea99d22636e111e6851c002590604f2e/>, 20. 1. 2020).

Albertazzi, Daniele – McDonnell, Duncan (2008). *Twenty-First Century Populism* (New York: Palgrave MacMillan).

Alvarová, Alexandra (2019). *Průmysl lži: Propaganda, konspirace a dezinformační válka* (Praha: Triton).

Blumler, Jay – Kavanagh, Dennis (1999). The Third Age of Political Communication: Influences and Features. *Political Communication* 16 (3), s. 209–226.

Canovan, Margaret (1999). Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies* 47 (1), s. 2–16.

De Vries, Catherine (2016). Brexit and Beyond: Euroscepticism in Comparative Perspective. *Comparative Politics Newsletter* 26 (2), s. 107–112.

Euractiv (2016). *EU a Velká Británie: Historie vztahů a cesta k referendu* (<https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/linksdossier/eu-a-velka-britanie-historie-vztahu-a-cesta-k-referendu-000142/>, 21. 1. 2020).

- Goodwin, Matthew – Heath, Oliver (2016). Brexit, Populism and the 2016 UK Referendum to Leave the EU. *Comparative Politics Newsletter* 26 (2), s. 113–116.
- Goodwin, Matthew (2017). Explaining the Vote for Brexit. In: Kudors, Andis – Pabriks, Artis, *The Rise of Populism: Lessons for the European Union and the United States of America* (Riga: University of Latvia Press), s. 87–98.
- Krčál, Petr – Naxera, Vladimír (2018). Populistická konstrukce národa ohroženého migrací: CAQDAS volebního diskurzu českých parlamentních voleb v roce 2017. *Sociológia* 50 (5), s. 491–496.
- Moffitt, Benjamin – Tormey, Simon (2014). Rethinking Populism: Politics, Mediatisation and Political Style. *Political Studies* 62 (2), s. 381–394.
- Moffitt, Benjamin (2018). The Populism/Anti-Populism Divide in Western Europe. *Democratic Theory* 5 (2), s. 11–13.
- Mudde, Cas (2015). The problém with populism. *The Guardian*. 17. 2. 2015 (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/feb/17/problem-populism-syriza-podemos-dark-side-europe>, 15. 3. 2020).
- Müller, Jan-Werner (2016). How to Think – and How Not to Think – about Populism. *Comparative Politics Newsletter* 26 (2), s. 58–61.
- Müller, Jan-Werner (2017). *Co je to populismus* (Praha: Dybbuk).
- Rickard, Stephanie (2016). Populism and the Brexit Vote. *Comparative Politics Newsletter* 26 (2), s. 120–123.
- Røren, Pål – Todd-Kvam, John (2014). We the People? Political Populism in the UK and Norway. *Journal of Life Sciences* 4, s. 22–29.

Spiering, Menno (2005). British Euroscepticism. In: Harmsen, Robert – Spiering, Menno, *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration* (Amsterdam, New York: Rodopi).

Weyland, Kurt (2001). Clarifying a Contested Concept: Populism in Study of Latin American Politics. *Comparative Politics* 34 (1), s. 1–22.

Analyzovaná data

BBC (2016a). *Nigel Farage says anger over migration could lead to violence* 17. 3. 2016
(https://www.youtube.com/watch?v=2mX1etFEb4E&fbclid=IwAR0N4LiAZCuK6uDBP_zpETz-by52YgYoZfZ0s3VTFhha0AJdJK8pUQ_B8tA, 12. 3. 2020).

BBC (2016b). *David Cameron's resignation statement in full* 24. 6. 2016
(https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36619446?fbclid=IwAR138zGuvXdAMNH58gQfJV57sNOUAjuQ4iiYAZQfJxt_CJsAsRtBD_waAto, 28. 2. 2020).

BBC (2019a). *Boris Johnson: What's his track record?* 23. 7. 2019
(<https://www.bbc.com/news/uk-politics-48663963>, 24. 2. 2020).

BBC (2019b). *Theresa May resigns over Brexit: What happend?* 24. 5. 2019
(<https://www.bbc.com/news/uk-politics-48379730?fbclid=IwAR0AuGakBVALmfUn3LqLHtm4xY1NHNG2Kwx1i-1wX23RLVTUyudDaJqVVD0>, 15. 3. 2020).

CNN (2016). *Theresa May becomes new British Prime Minister* 14. 7. 2016
(<https://edition.cnn.com/2016/07/13/europe/theresa-may-david-cameron-british-prime-minister/index.html?fbclid=IwAR0jicM8rLnL-pnE-T8VFZ7meWI6l9AjE21FqySPvxfcAvick3BJHav-AWM>, 28. 2. 2020).

ČT24 (2019). *Události* 10. 9. 2019
(<https://www.ceskatelevize.cz/porady/1097181328-udalosti/219411000100910/video/718312>, 11. 9. 2019).

E15 (2016). *Obama: Setrvání Londýna v silné EU je v zájmu Británie i USA*. 22. 4. 2016 (<https://www.e15.cz/zahranicni/obama-setrvani-londyna-v-silne-eu-je-v-zajmu-britanie-i-usa-1290194>, 22. 2. 2020).

Ewen, Neil (2016). *The age of Nigel: Farage, the media, and Brexit*
(<https://www.referendumanalysis.eu/eu-referendum-analysis-2016/section-6-parties/the-age-of-nigel-farage-the-media-and-brexit/?fbclid=IwAR3AM7IZTMpR5ljFGsap7BZtjxQWVl2NxebVCXkbfUaBL6vsXSKEoUS4BZk>, 5. 3. 2020).

Farage, Nigel (2016a). *Twitter*
([https://twitter.com/search?lang=cs&q=\(from%3ANigel_Farage\)%20until%3A2016-02-29%20since%3A2016-02-01&src=typed_query](https://twitter.com/search?lang=cs&q=(from%3ANigel_Farage)%20until%3A2016-02-29%20since%3A2016-02-01&src=typed_query), 29. 2. 2020).

Farage, Nigel (2016b). *Twitter*
([https://twitter.com/search?lang=cs&q=\(from%3ANigel_Farage\)%20until%3A2016-03-31%20since%3A2016-03-01&src=typed_query](https://twitter.com/search?lang=cs&q=(from%3ANigel_Farage)%20until%3A2016-03-31%20since%3A2016-03-01&src=typed_query), 29. 2. 2020).

Farage, Nigel (2016c). *Twitter*
([https://twitter.com/search?lang=cs&q=\(from%3ANigel_Farage\)%20until%3A2016-04-30%20since%3A2016-04-01&src=typed_query](https://twitter.com/search?lang=cs&q=(from%3ANigel_Farage)%20until%3A2016-04-30%20since%3A2016-04-01&src=typed_query), 29. 2. 2020).

Farage, Nigel (2016d). *Twitter* 26. 5. 2016
(https://twitter.com/Nigel_Farage/status/735805132374347776, 29. 2. 2020).

Farage, Nigel (2016e). *Twitter* 23. 6. 2016
(https://twitter.com/Nigel_Farage/status/746035681877598209, 1. 3. 2020).

Farage, Nigel (2019a). *Twitter* (https://twitter.com/search?lang=cs&q=(from%3ANigel_Farage)%20until%3A2019-03-31%20since%3A2019-03-01&src=typed_query, 1. 3. 2020).

Farage, Nigel (2019b). *Twitter* 3. 6. 2019 (https://twitter.com/Nigel_Farage/status/1135526771355455488, 1. 3. 2020).

Farage, Nigel (2019c). *Twitter* 24. 6. 2019 (https://twitter.com/Nigel_Farage/status/1154041832621297665, 1. 3. 2020).

Farage, Nigel (2019d). *Twitter* 23. 9. 2019 (https://twitter.com/Nigel_Farage/status/1176104616355860482, 1. 3. 2020).

Johnson, Boris (2016). *Twitter* (https://twitter.com/BorisJohnson, 21. 2. 2020).

Johnson, Boris (2016a). *Twitter* (https://twitter.com/search?lang=cs&q=(from%3ABorisJohnson)%20until%3A2016-03-31%20since%3A2016-02-01&src=typed_query, 21. 2. 2020).

Johnson, Boris (2016b). *Facebook* 8. 2. 2016 (https://www.facebook.com/borisjohnson/posts/10153473274276317, 21. 2. 2020).

Johnson, Boris (2016c). *Facebook* 22. 2. 2016 (https://www.facebook.com/borisjohnson/posts/10153498932666317, 21. 2. 2020).

Johnson, Boris (2016d). *Facebook* 14. 3. 2016 (https://www.facebook.com/borisjohnson/posts/10153547677541317, 22. 2. 2020).

Johnson, Boris (2016e). *Facebook* 16. 5. 2016 (https://www.facebook.com/borisjohnson/posts/10153696672496317, 22. 2. 2020).

Johnson, Boris (2019a). *Twitter* 2. 4. 2019
(<https://twitter.com/BorisJohnson/status/1113146653916246021>, 25. 2. 2020).

Johnson, Boris (2019b). *Twitter*
([https://twitter.com/search?lang=cs&q=\(from%3ABorisJohnson\)%20until%3A2019-07-31%20since%3A2019-06-01&src=typed_query](https://twitter.com/search?lang=cs&q=(from%3ABorisJohnson)%20until%3A2019-07-31%20since%3A2019-06-01&src=typed_query), 27. 2. 2020).

Johnson, Boris (2019c). *Twitter* 20. 8. 2019
(<https://twitter.com/BorisJohnson/status/1163718431239221249>, 27. 2. 2020).

Youtube (2016a). *Boris Johnson: „I've made up my mind“ on EU- BBC News*
22. 2. 2016 (<https://www.youtube.com/watch?v=327UM8ih7zg&t=272s>, 22. 2. 2020).

Youtube (2016b). *Boris Johnson on Brexit campaign an EU corruption Apr 2016*
19. 4. 2016 (<https://www.youtube.com/watch?v=nnazJEGld6M>, 22. 2. 2020).

Youtube (2016c). *EU Referendum: The Great Debate-21st June 2016*
22. 6. 2016 (<https://www.youtube.com/watch?v=30ijwPbjzns&t=4s>, 22. 2. 2020).

7 RESUMÉ

This bachelor's thesis deals with the problem of increasing populism in the UK and the case of Brexit. Specifically, it describes the campaign *Leave or Remain* and the situation after *Leave's* victory. The main persons who were the most visible in this case are Boris Johnson and Nigel Farage. Their campaign was focused on social media, mainly on Twitter and Facebook, because social media are a very powerful tool nowadays and contain a lot of information which presented opinions of the individual politicians.

This work is divided into two parts. The first part is the theoretical part which is focused on theory of populism and basic information about increasing of euroscepticism and populism in the UK. The theoretical part is important for understanding the situation in the UK. The analytical part is focused on analysis of speeches of the individual politicians who work with the concept of populism in practice.

The aim of this bachelor's thesis is to analyze whether the politicians are populist or not and if they could have influenced the referendum and the situation after the referendum with their public statements. Through the criteria of populism which I set at the end of the theoretical part I analyzed the individual politicians and their statements and speeches. The statements that are populist are interpreted in the analytical part.